

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל
איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני ז"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון

פרשת עקב תשפ"ג | גליון מס' 406

אבותיך למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך. (דברים ח טו)

ראשית יש להבין, את הקשר, שבין תחילת הפסוק אל סופו. ועוד, מה מחדש הפסוק, באומרו 'אשר לא ידעון אבותיך'. וכי היתה איזו הוא אמינא, שהאבות אכלו מן.

ויש לומר, כי הנה המן, הוא מאכלם של הצדיקים, לעולם הבא. כמו שאמרו (חגיגה יב:), שברקיע ששמו שחקים, שוחקים מן לצדיקים, לעתיד לבוא. עוד אמרו (בבא בתרא טז:), שהקדוש ברוך הוא, הטעים את האבות הקדושים, בעולם הזה, מעין עולם הבא.

זה מה שאומר הפסוק, 'אשר לא ידעון אבותיך'. כלומר, הגם שהאבות הקדושים טעמו מעין עולם הבא, היתה זו רק טעימה בעלמא. אך אצלכם, בני דור המדבר, היתה זו אכילה ממש.

שמה תאמר, אם כן מדוע היה להם צער במן. שלא היתה להם פת בסלם. ועוד, שהיו מרגישים את הטעם, מבלי לראות, (יומא עד:). הרי מזון העולם הבא, כולו מעדנים בלי צער. אין זאת אלא, למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך. כדי שיזכו באחרית ימים לעולם הבא, ולא יאכלו את כל שכרם בעולם הזה.

דרך נוספת. בהקדם דיוק נוסף, בלשון הפסוק המאכילך מן במדבר. וכי לא ידענו, שאכלו ישראל את המן במדבר.

אלא יש לומר, כי כבר ידוע, שכל איסורי אכילה, הותרו משום פיקוח נפש. כך גם המן, הגם שהוא לחם קודש, הותר לישראל במדבר, כיון שלא היה להם שם, כל מאכל אחר, והיה בכך משום פיקוח נפש. וכמו שמצאנו בבית המקדש, שהותר לתת בשר קודש לזר, במקרה של פיקוח נפש, (ראה מסכת אבות פרק ה משנה ה, ובי'תוספות יום טוב' שם).

ויענך וירעיבך ויאכילך את המן. (דברים ח ג)

מכאן רמז להדלקת נר בשבת. (מלך אכ"ב,

מוכא ז'עין יעקב' יומא ע"ד)

התמיהה בדברי המדרש, מדברת בעד עצמה. כי מה עניין הדלקת הנר בשבת, לעיננו והרעבון של המן.

אלא יבוארו הדברים, בהקדם דברי המדרש (קהלת רבה ד יא), 'רבי חנניה ורבי יונתן, שאלון למנחם טלמיא... מהו דין ויענך וירעיבך. וכי מאכל רעבון, נתן להם הקדוש ברוך הוא לישראל. מה עשה, הביא לפניו שני קישואין, אחת שלמה ואחת שבורה. אמר, הדא שלימתא בכמה היא. אמר ליה, בתרין מנה. והדא תבירא בכמה. אמר ליה, בחד מנה. אמר לון, לית טופה דהדא, דהיא מתעביד בהדא. (-האם אין סופה של השלימה, להיאכל כמו השבורה. מדוע אם כן, ישנו הבדל במחירן). אמר להם, לא דומה. כשם שהוא מתנהג מן הטעם, כך הוא נהנה מן הראיה'.

הרי לנו, שראיית המאכל בשלימותו ביופיו, הינה חלק מהנאת הסעודה. לכן, המן, הגם שהיה משתנה לכל הטעמים, עדיין היתה חסרה בו הנאת הראיה. וזהו העיננו שהיה במן.

והנה בשבת הלא הצטוינו (ישעיה נח יג), 'וקראת לשבת עונג'. נאסר עלינו להתענות בשבת. אדרבה, מצווה עלינו לעשות סעודות ולהתענג לכבודה, בלילה וביום. לכן, מצווה להדליק נר בשבת, בכדי שנראה את מאכלי השבת ויהיו העונג וההנאה מן הסעודה, שלמים בלי שום פגם.

זה מה שרומז המדרש, כי ממה שכינתה התורה את המן כעיננו, אנו למדים, שלעת סעודת שבת, עלינו להימנע מעיננו כזה. רק חובתנו להדליק את הנר, כדי שנוכל להתענג בשלמות.

(זרע שמשון פרשת עקב, מאמר ד)

המאכילך מן במדבר אשר לא ידעון

האכילה, אזי אתה מתחייב גם בברכות שלאחריה. אולם, אם המזון אינו שלך, שגזלתו, אינך מתחייב גם בברכות שלאחריו. (- וכסברת ה'בית יוסף', כדעת רבי הילא בירושלמי שם).

ברם כעת, כשהקדים הפסוק את הברכות שאחרי המזון, למדנו, כי תיתכן ברכה אחרי האכילה, מבלי שקדמה לה ברכה לפני האכילה.

(זרע שמשון פרשת עקב, מאמר ז)

השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך. (דברים ח

יב)

אזהרה לגסי הרוח מנין. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא, ורם לבבך ושכחת. וכתב, השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך... אמר רבי חייא בר אבא, תלמיד חכם צריך שיהיה בו (- גסות הרוח), אחד משמונה בשמינית. (סוטה ה).

יש לתת טעם הגון, מהו טעמו של שיעור זה, אחד משמונה שבשמינית, ומה רמז יש בו.

אלא יובן הדבר בדרך נפלאה, על פי המובא במדרש (שמות רבה כג יג), 'ארבעה מיני גאים נבראו בעולם. גאה שבבריות, אדם. נשר בעופות. שור בבהמות. ארי בחיות. וכולם נטלו מלכות וניתנה להם גדולה. והם קבועים, תחת מרכבתו של הקדוש ברוך הוא... וכל כך למה, כדי שלא יתגאו בעולם, וידעו שיש מלכות שמים עליהם.'

והנה, כתב רבינו האר"י זצוק"ל על הפסוק (יחזקאל א ו), 'וארבעה פנים לאחת וארבעה כנפיים לאחת מהם', שכל פן מפני החיות, כלול מארבעת הפנים כולם. הרי לנו ששה עשר פנים, לכל אחת מהן. לכשנכפיל את ששה עשר הפנים, בארבעת הכנפיים, הרי לנו שישים וארבע.

זהו איפה משמעותו של המספר, אחד משמונה שבשמינית, היינו, חלק אחד משישים וארבע. כלומר, שהתלמיד חכם צריך שתהיה בו גאווה, כמו פני החיה, הנושאת בכנפיה את כיסא הכבוד. כשם שהיא גאה אומנם על בני מינה, אך יודעת לנכון, כי למעלה מכנפיה ישנה מלכות שמים. כך גם תלמיד חכם. אף שלפעמים מוטל עליו להתגאות, בשביל שיישמעו דבריו, הריהו נזהר ונשמר שלא ירום לבבו. שלא לשכוח חלילה ממלכות שמים.

(זרע שמשון פרשת מסעי, מאמר ה)

מה שאין כן האבות הקדושים, שהיו דרים במקום יישוב. לא הותר להם המן שהוא קודש. רק שהטעין הקדוש ברוך מעין עולם הבא, טעימה בעלמא.

זהו פירוש הפסוק, 'המאכילך מן', משום שהייתם 'במדבר', ולא היה לכם מאכלים אחרים. 'אשר לא ידעון אבותיך', שגרו במקום יישוב והיה להם אוכל אחר. שמא תאמר, למה ניתן להם המן בדרך צער וכנ"ל. תשובתך בצרך, 'להטיבך באחרייתך'. כדי שלא יאכלו עולמם בחייהם. כי אף שהותר להם המן, משום פיקוח נפש, עדיין לא הותרה להם הנאה יתירה.

(זרע שמשון פרשת תולדות, מאמר ז)

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. (דברים ח י)

רבי אומר, וברכת, זו ברכת הזן וכו' על הארץ, זו ברכת הארץ. הטובה, זו בונה ירושלים... אין לי אלא לאחריו. לפניו מנין, (- מנין שצריך לברך על המזון לפני האכילה). תלמוד לומר, אשר נתן לך, משנתן לך. (נככות מה:)

שואלים המפרשים, מדוע נרמזה הברכה של לפני האכילה, אחרי שגמר לפרט את הברכות שאחריה. לכאורה, היה לו לרמוז תחילה, את הברכה שלפניה. רק לאחר מכן, את סדר הברכות שלאחריה.

ויש לומר, כי הנה למדנו בירושלמי (חלה פ"א ה"ה), שמצה גזולה אסור לברך עליה, משום 'בוצע בירך ניאץ ה'. 'אמר רבי יוחנן, הדא דתימר בתחילה. אבל בסוף, מצווה'. פירוש, הגם שלפני האכילה, אין לברך על מצה גזולה. אחר האכילה, חובה לברך עליה. טעם הדבר, מבוואר ב'מגן אברהם' (אורח חיים תחילת סימן קצו). משום שבעת האכילה, קנה הגזול את המצה בשינוי מעשה. וממילא, אכל משלו וחייב לברך ברכת המזון.

לכן, רומז הפסוק את הברכה שלפני האכילה, רק אחרי שפירש את כל הברכות שלאחריה. כדי ללמדנו, כי ישנה מציאות כזו, שמתחייבים רק בברכה אחרי המזון, הגם שנפטרנו מברכה לפניו.

ברם, לו היה נכתב ונדרש, 'אשר נתן לך - משנתן לך', לפני התיבות המלמדות על הברכות שאחרי המזון, היינו יכולים לטעות ולומר, כי זוהי הקדמה להמשך הפסוק. ורק אם נתן לך את המזון לפני

